

Opium för folket

I en ledare i Dagens Nyheter betonades för någon vecka sedan att en demokratisk humanism kunde vara grundad i en kristen tro, men att den inte behöver vara det; icke-kristna likaväl som kristna har under de svåra tiderna verkat för frihet och människovärde, medan många representanter för båda grupperna ställt sig i tyranniets tjänst. Tanken irriterar Svenska Dagbladet. Den kristna humanismen är den enda hållbara, skriver tidningen. Dess motivering förtjänar att återges:

En demokratisk humanism har ingen verklig förankring utom i kristendomen, vilket icke betyder att en profan humanism icke kan vara djupt upplevd. Men den bygger på förutsättningar som aldrig kan bli massornas. Den är och kommer att förbli ett tämligen isolerat fåtals åskådning, ty den saknar en motivering, vilken flertalet kan erkänna som allmängiltig. Den kan för övrigt ej motiveras från en materialistisk åskådning, och en "idealistisk" motivering, skild från kristendomen, är ingenting annat än lösligt känslotänkande.

Det lilla stycket innehåller försök att tänka i flera olika riktningar. Först tycks artikel-författaren godta den "profana humanismen" som lämpad för en elit, men avvisa den som otjänlig för majoriteten. Dess förutsättningar kan "aldrig bli massornas", dess motivering kan ej erkännas som allmängiltig av "flertalet". Här möter alltså en tankegång som är till utnötthet begagnad i konservativ ideologi. Massorna kan hållas i styr blott genom religionen, ty mera invecklade åskådningar är de ur stånd att fatta, det är en föreställning som Napoleon och Bismarck — för att endast nämna två exempel — framförde med energi. Den är äcklig hos dessa gestalter, men att se Svenska Dagbladet äntra samma övermänniskopedestal inger oro för tidningens tillstånd. Det är emellertid sannolikt att den på denna punkt — liksom på många andra — väl representerar en särskilt bornerad del av den svenska "överklassen"; det är fortfarande vanligt att personer vilkas anspråk på intellektuell elitställning i övrigt är okända rekommenderar religion som medicin för populationen.

Tidningen fasthåller likväl blott ett ögonblick denna tankegång. Plötsligt får den klart för sig att profan humanism över huvud är omöjlig; den kan inte motiveras materialistiskt, och en idealistisk motivering finns ej utom kristendomen annat än som "lösligt känslotänkande". Det är raskt marscherat. Man vet inte eller tänker inte på att utvecklade humanistiska åskådningar fanns långt före kristendomen och nu finns vid sidan av kristendomen, att det i stor utsträckning är genom den världsliga humanismen som idéerna om frihet och demokrati vunnit insteg i kristen tankevärld, att en rad auktoritativa representanter för kristendomen utdömt den humanitært demokratiska åskådning varom här är fråga och att denna åskådning i sam-

tiden gång efter annan framförts och fixerats av icke-kristna tänkare. Denna föraktare av "massan" pratar i vädret — kanske i ren tanklöshet, kanske just därför att han betraktar sin publik som en "massa", som det är möjligt att stoppa i vad som helst. Frasererna om materialism och idealism är, redan de, betecknande för slappheten.

Det intressanta i den kritiserade ledaren ligger emellertid varken i att den i par framför stridiga tankefragment eller i att dessa fragment vart för sig är komprometterande. Det viktiga ligger däri att man från kristet håll — eller från ett håll där man vill uppträda som talesman för de kristna — går så långt i arrogans att alla åskådningar utom den "egna" utan vidare utdömes såsom ledning för handlandet. Ena ögonblicket talas om att man är förföljd och redo att återvända till katakomberna, det andra framträder man med en utmanande intolerans som inom det icke-kristna läget saknar varje motstycke.